

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

1/3

kirjaamo@stm.fi

Viite:

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön lausuntopyyntö 17.5.2017, 1128897 v. 4, STM090:00/2016, STM/4114/2016

Asia:

Luonnos laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta

Lausuntopyyntö

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä on hallitusohjelmaan 2015-2019 perustuen valmisteltu hallituksen esityksen luonnos laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta. Luonnos on kirjoitettu ottaen huomioon eduskunnan käsittelyssä olevat esitykset SOTE- ja maakuntalainsäädännön uudistuksiksi.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä sosiaalihuollon erityispalveluista. Lailla sovitettaisiin yhteen laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista sekä laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Laki täydentäisi sosiaalihuollon yleislakina sovellettavaa sosiaalihuoltolakia. Vammaisten henkilöiden tarvitsemaan terveydenhuoltoon ja lääkinnälliseen kuntoutukseen sovellettaisiin terveydenhuoltolakia. Lisäksi vammaiset henkilöt olisivat oikeutettuja muun sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädännön mukaisiin palveluihin ja tukeen.

Lakia sovellettaisiin henkilöön, joka tarvitsee pitkäaikaisen vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoituksen johdosta välttämättä tai toistuvasti apua tai tukea suoriutuakseen tavanomaisessa elämässä. Maakunnan olisi järjestettävä laissa tarkoitettuja erityispalveluja, jos vammaisen henkilö ei saisi muun lain nojalla etunsa mukaisia, riittäviä ja sopivia palveluja. Lähtökohdana erityispalvelujen järjestämiselle olisi pitkäaikaisen vamman tai sairauden aiheuttamasta toimintarajoitteesta seuraava avun tai tuen tarve. Sen sijaan diagnoosi ei määrittäisi palvelujen saamista. Lakia ei sen 2 §:n 3 momentin mukaisesti kuitenkaan sovellettaisi henkilöön, jonka avun tai tuen tarve johtuu pääasiassa korkean iän myötä alkaneista, lisääntyneistä tai pahentuneista sairauksista tai vammoista taikka korkeaan ikään liittyvästä rappeutumisesta.

Lain tarkoituksena olisi toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat henkilön yhdenvertaisuuden saavuttamista. Lisäksi lain tavoitteena olisi edistää itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä turvata yksilöllisen tarpeen mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Yleistä

Lakiehdotuksen yleisperustelujen mukaan kehitysvammalain ja vammaispalvelulain yhdistämisen ja lainsäädännön kokonaisuudistuksen tarpeet nousevat kahden rinnakkaisen vammaispalveluja koskevan lain soveltamisen haasteista, epäyhtenäisestä ja osittain vanhentuneesta säädöspohjasta sekä tarpeesta purkaa palvelujärjestelmien erillisyyttä. Erilliset lait vaikeuttavat soveltamista ja vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteutumista myös siitä syystä, että ne sisältävät samantyyppisiä palveluja, mutta niiden asiakasryhmien rajauksissa tai maksuperusteissa on eroja.

Tältä osin pidän tavoitteena olevaa lainsäädännön yhtenäistämistä kannatettavana. Vammaisten henkilöiden palvelujen säätämällä yhdessä laissa parannetaan vammaisten henkilöiden välistä yhdenvertaisuutta sekä yhtenäistetään ja yksinkertaistetaan säännösten soveltamista.

Lakiesitys toteuttaa perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuutta koskevaa säännöstä sekä perustuslain 19 §:n säännöstä oikeudesta välttämättömään huolenpitoon sekä riittäviin sosiaalipalveluihin. Esityksen päätavoitteena on toteuttaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä edistää vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä suoriutumista. Samalla tavoitteena on myös toteuttaa vammaisten henkilöiden perustuslain mukaista oikeutta riittäviin sosiaalipalveluihin ja välttämättömään huolenpitoon. Myös Suomen ratifioima YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus on otettu huomioon esityksen valmistelussa.

Huomioita eräistä säännösehdotuksista

Soveltamisalan rajaus

Ehdotetun lain 2 §:n 3 momentin mukaista soveltamisalan rajausta on käsitelty sekä hallituksen esityksen säätämisyjärjestyksen perusteluissa että pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa. Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa on esitelty ratkaisuja, joissa korkein hallinto-oikeus on arvioinut nykyisen vammaispalvelulain 8 c §:n 3 momentissa säädettyä ikääntymiseen liittyvää sairautta tai toimintarajoitetta suhteessa vammaispalvelujen järjestämiseen. Yksityiskohtaisten perustelujen mukaan ehdotetussa laissa olisi tavoitteena selkeyttää rajanvetoa vanhuspalvelulain ja vammaisten henkilöiden erityispalveluja koskevan lain soveltamisessa. Esityksen taloudellisia vaikutuksia koskevassa osassa on todettu, että osa korkeassa iässä olevista henkilöistä, jotka aiemmin ovat saaneet kuljetuspalveluja erityislainsäädännön mukaan, siirtyisi sosiaalihuoltolain mukaisen liikkumisen tuen piiriin tai voisi liikkua esteetöntä julkista joukko liikennettä käyttäen.

Nähdäkseni soveltamisalan rajaus voi aiheuttaa käytännössä tulkinta- ja soveltamisongelmia. Iäkkään henkilön oikeusturva ja mahdollisuudet hakea ja saada hänelle kuuluvia palveluja voivat vaarantua, kun hänen oikeuttaan palveluihin arvioidaan eri lakien säännösten pohjalta. Säätämisyjärjestysperusteluissa on tuotu esiin myös se, että rajauksen ulottaminen koko lain soveltamisalaan voisi heikentää joidenkin niiden iäkkäiden henkilöiden asemaa, jotka nykyisin saavat vammaispalvelulaissa tarkoitettuja palveluja ja tukitoimia. Ainakin asiakkaan neuvontaan

ja hänelle tehtävään palvelutarpeen arviointiin sekä asiakassuunnitelmaan tulee tällaisissa tilanteissa kiinnittää erityistä huomiota.

Henkilökohtaisen avun työnantajamalli

Laissa säädettäisiin henkilökohtaisen avun toteuttamisesta ja henkilökohtaisen avun työnantajamallista. Ehdotetun 11 §:n mukaan henkilökohtaisen avun toteuttamisessa voidaan käyttää työnantajamallia, jos työnantajaksi ryhtyvä henkilö kykenee vastaamaan työnantajan velvollisuuksista ja suostuu toimimaan työnantajana saatuaan maakunnalta riittävän ja ymmärrettävän selvityksen työnantajan velvollisuuksista ja vastuista. Suostumus on kirjattava asiakassuunnitelmaan.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen on todennut 22.12.2016 antamassaan päätöksessä (dnrot OKV/882-884/1/2015), että henkilökohtaista apua vammaispalvelulain 8 d §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla työnantajamallilla järjestettävässä kunnalla on pykälän 3 momentin mukainen velvollisuus ohjata ja auttaa vaikeavammaista henkilöä avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa. Ohjaus- ja auttamistehtävän sisällöstä näyttää olevan hyvin erilaisia näkemyksiä ja lainkohdan sisältö on sen soveltamiskäytännössä ollut laaja. Tilanne on omiaan aiheuttamaan erilaisia tulkintoja ohjaus- ja auttamistehtävän sisällöstä ja laajuudesta. Voidaan katsoa, että velvoitteella on olemassa yleisempää neuvontaa käsittävä ydin, minkä lisäksi tehtävä laajenee ja/tai syvenee sen mukaan, minkälaista ohjausta ja apua vaikeavammaisen henkilön arvioidaan tarvitsevan. Päätöksen mukaan ohjaaminen ja auttaminen avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa voi sisältää sekä julkisia hallintotehtäviä että muunlaisia tehtäviä. Päätöksen mukaan vammaislainsäädännön uudistamisen valmistelussa on syytä kiinnittää huomiota ohjaus- ja auttamistehtävää koskevien säännösten selkeyteen, tehtävän sisältöön sekä sen oikeudelliseen luonteeseen ja kyseisten seikkojen lainsäädännölle asettamiin vaatimuksiin. Velvoitteen selkeämpi määrittely ehkäisisi erilaisia tulkintoja, mikä parantaisi työnantajana toimivien vaikeavammaisten yhdenvertaisuutta toisiinsa nähden.

Lakiehdotuksen 11 §:n 3 momentissa todetaan, että maakunnan on tarpeen mukaan neuvottava ja autettava vammaista henkilöä työnantajan oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamisessa. Käsittääkseni ehdotettu säännös ei riittävällä tarkkuudella säätele ohjaus- ja auttamistehtävän sisältöä eikä sen oikeudellista luonnetta, ja maakunnan velvoitteita ohjaus- ja auttamistehtävän osalta tulisi täsmentää.

Lasten asumisen järjestäminen

Pidän asianmukaisena esityksen 13 §:n lasten asumisen järjestämistä koskevaa säännöstä, jossa mahdollistetaan vammaisten lasten kodin ulkopuolella tapahtuvan asumisen järjestäminen pidemmäksi aikaa ilman lastensuojelun edellyttämää huostaanottoa.

Apulaisoikeuskansleri

Risto Hiekkataipale

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Irma Tolmunen

OIKEUSKANSLERINVIRASTO
